

פרשת נח

בית הכנסת אשל אברהם באר שבע
12 באוקטובר 2007 ל' תשרי תשס"ח
ד"ר צפירה זרחי-גתי

לדון בפרשת נח זו תחושה מוזרה כי יש בה כמעט הכול: טבע הנלחם באדם, בעוד האדם הוא חסר כוח. אך בעצם פרשת השבוע העכשווית דנה באחד הפרקים המרתקים של הסיפור המקראי הבא לדון ביחסים שבין האדם לאלוהיו. ומעניין, וזהו האופייני למקרא כל כך, שבניגוד לצונאמי, המקבילה המודרנית אמנם בזעיר אנפין למבול, שבו דנו הכל בהיבטים המדעיים של הבעיה, המקרא – בדרכו המיוחדת לו מתייחס לסיבה שהביאה לקטסטרופה הנוראה:

"וירא ה' כי רבה רעת האדם בארץ וכל יצר מחשבות ליבו רק רע כל היום: וינחם ה' כי עשה את האדם בארץ ויתעצב אל לבו: ויאמר ה' אמחה את האדם אשר בראתי מעל פני האדמה מאדם עד-בהמה עד רמש ועד עוף השמים כי נחמתי כי עשיתם.

ונח מצא חן בעיני ה': אלה תולדות נח נח איש צדיק תמים היה בדורותיו את האלהים התהלך נח:" (ו' 8-10)

[...] "ויאמר ה' לנח בוא-אתה וכל-ביתך אל-התיבה, כי אותך ראיתי צדיק לפני בדור הזה:" (ז', א').

ונח מצא חן בעיני ה'. הוא יוצא הדופן. הוא מתעלה, יחידי מהאנושות כולה ברמתו המוסרית. ולכן, הוא יציל את האנושות. אבל הדור שחטא ימות, והוא יהיה זה שיספה במבול. וראוי לציין את מה שחכמינו ז"ל ידעו כל כך את רזי הגימטריא שנח בקריאה משמאל לימין הוא: חן.

ואולי דוקא כאן המקום לפנות לשירה המבטאת את רגשות הקוראים לדורותיהם ואני מזמינה אתכם להאזין עמי לשירת ימי הביניים, לגדול המשוררים היהודים בספרד הוא יהודה הלוי (מאה 11):

הבא מבול

הבא מבול ושם תיבה חרבה?
ואין לראות פני ארץ חרבה,
ואין אדם ואין חיה ואין עוף -
הסף הכל ושכבו מעצבה?
ובראות הר ושוחה לי מנוחה,
וארץ הערבה לי ערבה .
ואשגיח לכל עבר- ואין כל,
אבל מים ושמים ותבה,
ולויתן בהרתיחו מצולה,
ואחשוב כי תהום יחשוב לשיבה.
כאיל היא ביד הים גנבה!
יום יזעף – ונפשי תעלז, כי
אלי מקדש אלהיה קרבה.
המשורר יהודה הלוי

האירוע הנורא הזה של המבול מהווה חומר מרגש לגבי המשוררים המנציחים את החוויה הקשה. וממה מתפעם יהודה הלוי? לא מהחרבה, לא מהדממה מהאין קול, אלא הוא עולז מהמילה שמחה. ממה שמח המשורר כשהוא קורא את האירוע הנורא של המבול? הוא עולז מהקירבה לאלהים. אלהים הוא שהביא את המבול, הוא הדין, הוא השולט המוסרי בעולם.

אבל לא רק על אלהי המשפט מדברים המשוררים. הם פונים לעוד יצור חי, הממלא תפקיד כה חשוב בפרשת המבול, והיא היונה, המבשרת הגדולה שהאסון נגמר. המודיעה שאפשר לחזור ליבשה, לנורמליזציה:

אני יונה

אני יונה מתוך תבה שלוחה
במים רבים כנפי שוא נוסעה לה תועה
דומעה חיתי אינה שומעה
אלי מפניך שכוחה

באפלה עבה רקוחה
 ואויתיך ואשחרך
 ואיחל מעמק בור
חביבה פדיה כי ינץ בי האור.

זוהי היונה עבור חביבה פדיה, המשוררת בת תקופתנו, היא מחפשת את האמצעי לחיים השוטפים דרך היונה, שלא במקרה נבחרה לסמל השלום.

ואת השלוח, וההרמוניה המופלאה שהיתה בתיבה ידעה לבטא המשוררת נורית זרחי בשירה:

זוגות זוגות

זוגות זוגות יורדים מן התיבה
 זוגות זוגות
 ומנידים שוורים לנח בראשם נוגות
 היה נעים.

שפנים בקצה אפם מנענעים תודה
 פרוות האריות רועדת כמפל חיטה
 העכברים והסנאים קדים קידה
 פורחים תוכים פלמינגו סנוניות.

כל עוף במעופו נוצות צבעוניות
 צונחות לנוח על כתפו.
 כל עוף במעופו נוצות צבעוניות
 צונחות לנוח על כתפו.

והוא עומד ומסתכל
 כיצד זוגות זוגות
 הם נבלעים
 בג'ונגלים בתוך ההר
 על הפסגות על צמרות עצים
 גבוהים גבוהים.
 נעלמים במחילות
 קופצים אל תוך הים
 וגוחנים על החולות.

שלום, קופיף אחרון נופף לו בידו
 וכך נותר לו נוח לבדו.
 שלום, קופיף אחרון נופף לו בידו
 וכך נותר לו נוח לבדו.

נורית זרחי

ומתי כספי מלחין

זרחי מצביעה בדרכה הפיוטית על ההרמוניה. כן, גם כאשר חיים בצפיפות כזאת, ובאימה כזאת, אבל בחברת הצדיק, אז אפשר גם לחיות בשלווה ובהנאה אפילו.

בעוד שהמשורר הישראלי אברהם חלפי רואה את אותו האירוע במשקפים אחרות שהן כהות ואינן רואות את קרני השמש החודרות אל תוך התיבה ואינן מצליחות להאיר את החשכה. חלפי מזדהה עם התהום עם חוסר האונים הנורא, ורואה בזה ראי לחייו שלו.

הבל הבלי ההבלים

הבל הבלי ההבלים
 כמטבעות זהב עובר-נוצץ

לכל.
 חבלי מבול
 של בני ובנות-אדם
 בכל. בכל.

ואני צנוף בתוך עצמי
 קטנתי עד מאד,
 ומי יתן כי לעצמי
 אהיה כשיחכה.

אבל איכה אשכח
 איכה ישיבה בדד
 נפשו של איש
 בתוך מימי מבול?

נפשי, על הרריך
 ארבעים מעת לעת של אפל אין אלוה.
 עד היפקח עיני בורא כל הדברים
 הזמן ימלך עיוור. **אברהם חלפי**

הנה אנחנו רואים כאן, בפרשה זו כיצד מסיפור, מטקסט ידוע כל כך, מקבלים המשוררים המבטאים רגשות במילים השראה ומביעים איש איש, משורר ומשוררת את רחשי ליבם. זוהי גדולתו של סיפור המבול, זוהי הסיבה שאנחנו קוראים זאת היום. כי גם אנו איש איש ואישה אישה רואים את עצמנו בסיפור הנורא הזה, ורק כך יכולים אנו להזדהות עמו. אכן, גדולתו של סיפור המבול היא שאינך רק קורא את המילים, את הטקסט המקראי כמות שהוא, אלא המילים מדברות לכל דור ודור, בשפה של כל דור ודור.

ואכן גם פרשנותנו שלנו המסורתית ידעה לראות בסיפור המבול לא רק את הסיפור ההירואי הלאומי הגלובלי אלא גם את הסיפור הפרטי והאישי: אומר בעל השפת אמת, שסיפור תיבת נח הוא סיפורו של האדם הפרטי, ושהשבת היא תיבת נח עבור נפשו העמלה של האדם, אליה הוא יכול לברוח מהעיסוקים היום יומיים השוטפים אותו במהלך השבוע, בעוד שביום השבת עיסוקי החול חרבים והוא יכול לנוח.

ובדרך האלגורית ידעה הפרשנות היהודית לראות בסיפור תיבת נח, רמז למצבו של עם ישראל בתקופת הגלות, מאחר ואז כדי לשרוד היה על עם ישראל להסתגר בתוך "תיבת הנח של בית המדרש", מאימת המים השוצפים והמחריבים, המסמלים את אומות העולם. היו אחרים שאף הקצינו בתפיסה זו, וראו בישיבות מודל של תיבת נח, שלתוכה מתכנסים התלמידים, כדי שלא יתקלקלו ובסופו של דבר יוכלו להמשיך את קיום התורה.

הרב קוק ראה בתיבת נח מודל התנהגותי של האדם, שצריך בהתחלה להתאפק ולכנוס את כוחותיו ולהגביל את עצמו במין "תיבת נח נפשית", ורק בהמשך לאחר שתיקן את עצמו, יוכל הוא לשלח את כוחותיו לחופשי, וגם תהליך זה יתרחש באופן מודרג, בהתחלה לנסות את כוחותיו כמו העורב והיונה ורק כאשר הוא רואה שאין כל בעיה, יוכל הוא לצאת מהתיבה ולתת לעצמו דרור לגמרי.

כיום הביטוי "תיבת נח" משמעותו מקום שמרוכזים בו ערב רב של מינים בלי כל קשר ביניהם, אבל אולי הם טעו כי דווקא בתיבה ידעו האדם והחיה לחיות בצוותא למרות הניגודים.